

Erdély

ALAPÍTVÁ 1892-BEN

Új sorozat, 47. szám

2012/9.

Megjelenik havonta

Az Erdélyi Kárpát-Egyesület
– Kolozsvár 1891 Értesítője

Szerkesztők:

Tóthpál Tamás

(tothpaltamas@gmail.com)

Pál Gyöngyi

TURISTASÁGI, FÜRDŐÜGYI és NÉPRAJZI FOLYÓIRAT.

Novemberi rendezvények

■ **November 3. (szombat):** Kirándulás Csucsára (10 km). Találkozás 7.30 órakor a nagyállomás előtt. Túravezető: Bagaméri Tibor ♦ Mária-út festés, munkatúra. Találkozás 9 órakor a Donát úti rádióstúdiónál. Túravezető: Nagy Lajos ♦ Feleki kereszt (14 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Szatmári Béla.

■ **November 3–4. (szombat–vasárnap):** szombaton Magyarlóna–Testes–Andrássy-havas (35 km, 1300 m szintkülönbség); vasárnap Dobrin–Dumitreasa-völgye–Hideg-Szamos-szoros–Rekető (17 km, 120 m szintkülönbség). Találkozás szombaton 7.20-kor a Napoca szálló előtt. Túravezető: Kiss János.

■ **November 7. (szerda):** Gyalogolni jó! (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta ♦ Közgyűlés 18 órától az Apáczai-líceumban. Vetítés: Vlád Pál.

■ **November 9–11. (péntek–vasárnap):** Vári László emléktúra a Vlegyászára. Megbeszélés a közgyűlésen. Túravezető: Szilágyi András.

■ **November 10. (szombat):** Kirándulás az Őzek-völgyébe (20 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Szabó István (Tubi).

■ **November 11. (vasárnap):** Személygépkocsis ifjúsági túra. Havasrekettyei vízesés–Várpatak-völgye–Szkrend (Scrind). Érdeklődni telefonon. Túravezető: László Györgyi és Vlád Pál ♦ Kirándulás Kishányára mikrobusszal. Érdeklődni telefonon. Túravezető: Vas Géza ♦ Séta a Bükkben (8 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Bagaméri Tibor.

■ **November 14. (szerda):** Gyalogolni jó! (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta ♦ Túravezetők tanácskozása és választmányi gyűlés 17 órától a székházban.

■ **November 17. (szombat):** Bongár-forrás (15 km). Találkozás 9 órakor a Széchenyi téri 31-es buszmegállóban. Túravezető: Feischmidt János.

■ **November 18. (vasárnap):** Kajántói-erdő–Bácsi-erdő (25 km, 600 m szintkülönbség). Találkozás 9 órakor a nagyállomás előtt. Túravezető: Kiss János ♦ Szalonnasütés a Gorbó-völgyi lövöldénél berendezett tűzhelyen. Találkozás reggel 10 órától a helyszínen. Szervező: Vas Géza.

■ **November 21. (szerda):** Gyalogolni jó! (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta.

■ **November 24. (szombat):** Szentiványi-rét (14 km). Találkozás 9 órakor a Széchenyi téri 31-es buszmegállóban. Túravezető: Feischmidt János ♦ Árpád-csúcs (22 km). Találkozás 9 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Szabó István (Tubi).

■ **November 25. (vasárnap):** Ifjúsági túra vonattal. Tóttelke–Csigadomb–Riszeg-tető–Zsobok (15 km). Találkozás 7.30 órakor a nagyállomás előtt. Túravezetők: László Györgyi és Szima Márton ♦ Gyalui-erdő–Hideg-Szamos (24 km, 700 m szintkülönbség). Találkozás 9 órakor a monostori végállomáson. Visszatérés távolsági mikrobusszal. Túravezető: Kiss János ♦ Séta a Bükkben (8 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Bagaméri Tibor.

■ **November 28. (szerda):** Gyalogolni jó! (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta.

■ **December 1. (szombat):** Bácsi-torok (15 km). Találkozás 9 órakor a rádióstúdiónál (Donát út). Túravezető: Pál István.

■ **December 5. (szerda):** Gyalogolni jó! (12 km). Találkozás 10 órakor a monostori végállomáson. Túravezető: Székely Lavotta ♦ Közgyűlés 18 órától az Apáczai-líceumban.

■ **Szolgáltatás napok a székházban** (Cardinal Iuliu Hossu/Fürdő utca 20. sz.): hétfő, szerda, csütörtök 17–18 óra, kedd 11–13 óra. **EKE fotóklub:** keddenként 17 órától a székházban. **Könyvtár:** csütörtökönként 17–18 óra között a székházban. Rendezvényeinkre minden érdeklődőt szeretettel várunk.

Túravezetők, szervezők elérhetőségei

Bagaméri Tibor 0742-776930, **Feischmidt János** 0722-542360, **Kiss János** 0364-807639, **László Györgyi** 0727-192841, **Nagy Lajos** 0729-835674, **Pál István** 0264-572663, **Szabó István** 0748-140551, **Szatmári Béla** 0264-554098, **Székely Lavotta** 0748-036290, **Szilágyi András** 0742-625130, **Vas Géza** 0742-659570, **Vlád Pál** 0264-435866.

Ősz az Erdélyi Érchegységben

PÁL GYÖNGYI

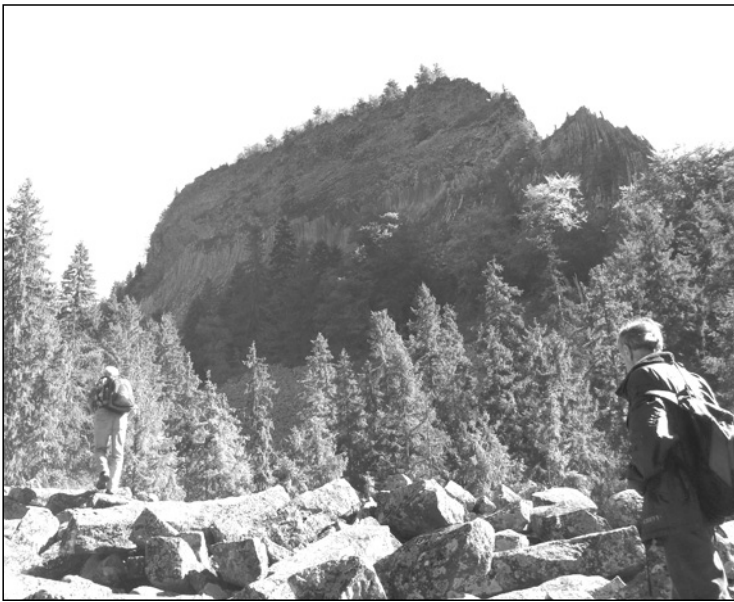
Az erdélyi tájak közül az Erdélyi Érchegység (Munții Metaliferi) sokarcúságával és változatos felépítésével hívogat. Az Aranyos, a Maros és a Fehér-Körös folyómedrei tagolják ezt a Fehér és Hunyad megye területén fekvő hegyvonulatot. A hegységben található a Verespatak, Aranyosbánya, Nagyág és Zalatna falvak által határolt „aranynégyyszög”. A területen rendkívül nagy mennyiségben fellelhető nemesfémek a neogén korban lezajlott vulkanikus tevékenység eredményei. A vidéken már a Római Birodalom idején is folyt az arany kitermelése, ennek ellenére még mindig itt található Európa legnagyobb arany- és ezüstleőhelye.

Az Erdélyi Érchegység messze van Kolozsvártól, ezért ritkán kirándulunk ide. Elhatároztuk, hogy ezen őszön jobban megismerjük ezt a vidéket. Szeptember elején az Algyógyi-szorosok szurdokvölgyeit jártuk be, a hónap második felében a hegycsúcsokat tűztük ki úti célunknak.

Szeptember 23-án kiskocsikkal a Detonátára indultunk, a túrát Vas Géza vezette. Az Aranyos-völgye felől közelítettük meg Abrudbányát, onnan térünk le a Bucium Sasá felé vezető útra. Csodálatos őszi idő volt, meleg és felhőtlen tiszta égbolttal. A természetjárás minden évszakban szép, de a leglátványosabb talán az ősz, amikor az erdőben a fák levelei tarka színekben pompáznak, ilyenkor gyakori a tiszta, derűs idő és a hegytetőkről nagyon messze elláthatunk.

Aki nem ismeri a Bucium Sasáról a Detonátához vezető utat, ne aggódjon. A falu központjában barátságos kiskutya csatlakozik a csoporthoz (már évek óta kísérgeti a turistacsoportokat), indulásra sürgeti az embereket, sietteti a lemaradókat, majd előreszalad és mutatja az utat, nyugodtan rá lehet bízni a túravezetést. Ismertük az utat, de nem utasítottuk vissza társaságát, így vidám és kedves kísérőnk volt végig a kirándulásunkon.

A templom melletti ösvényen indultunk felfelé meredek kaptatón, míg elértük a szekérutat. A távolság a csúcsig nem nagy, úgy 4–5 km lehet. A piros sáv jelzést követjük, míg előbukkan hol az Erdős- (Detunata Flocoasă – 1258 m magas, erdővel borított), hol a látványosabb Kopasz- (Detunata Goală – 1158 m) Detonata-csúcs, hol mind-

Detunata

kettő. Ikercsúcsok. Elhaladtunk a Fefelega ház mellett, ahol háromnyelvű tábla hirdeti, hogy itt a turisták sátorozhatnak és ennivalót is vásárolhatnak. Elérjük a forrás tisztását, ahol fedett asztal és padok fogadják a turistákat. Tízóraizunk, majd elindulunk a Kopasz Detonata csúcsa felé. Keskeny ösvény, piros pont jelzés vezet a fenyvesen keresztül, kiérünk a fák közül, előttünk magaslik hatalmas sziklatömbje. Több száz vagy ezer bazaltoszlop, mint valami hatalmas orgonasípok, meredeznek, függőlegesen, kissé vagy egészen meghajolva. Alatta kőomlás, letöredezett végek, szabálytalan négyzet forma keresztmetszettel. Megszilárdult lávából keletkeztek. A látvány ámulatba ejt, mintha óriások dobálták volna egymásra és szanaszét a hatalmas bazaltoszlopokat. Valószínűleg ez a kép ihlette azt a régi legendát is, mely óriások és tündérek közötti viaszállya vezet vissza e természeti csoda keletkezését.

Lefotóztuk a Detonátát, át-másztunk az alatta levő bazaltlapokon, majd kacskaringós ösvényen felmentünk a tetőre. Csodálatos a kilátás: alattunk 70 méter mélység, előttünk Verespatak és a Nagybihar, jobbra az Óregyhavas csupasz gerince, balra az Abrud környéki hegyek, közülük is kimagaslik a Vulkán plató. Rövid pihenés után visszatértünk Bucium Sasára és mivel az időnkből kitelt, hazafelé megálltunk Verespatakon is.

Szeptember 30-án a Vulkán-hegyre kirándultunk, Vlád Pali vezetésével. Az Érchegység északi részén, a Fehér Körös és az Aranyos vízválasztóján található 1257 m magas mészkő-

tömb már messziről feltűnik az Abrudról Brad felé vezető úton. A látványos sziklatömb Buceș-Vulcan falu határában van, a Buceș-Vulcan hágótól a szintkülönbség 500 m. Öthektáros területe 1979 óta rezerváció. Három oldalon meredek sziklafalak szegélyezik, magasságuk eléri a 300 métert. Formája messziről a Székelykőre emlékeztet, de megfordítva: mintha tükörképét látnánk. A hágón hagytuk a kocsikat, gyalog indultunk tovább. A környék nagyon szép, valószínűleg turisták is látogatják, bár az internetről kevés információt kaptunk róla. A nemrég megjelent Erdélyi Érchegység térkép (Dimap) fedőlapján a Vulkán-hegy díszel. Természete-sen fel szeretnénk jutni a tetőre. Kérdezősködünk is a helybeliektől, több turistajelzést is találunk, de elég nehezen követhetők. Az autót nyeregponjtá-ból északnyugatnak indulunk, majd nyugat felé vezető szekérutat követünk a meredek sziklafalak alatt. Elérjük az erdőt, onnan már csak a meredek ösvényen kapaszkodhatunk felfelé. Kettéválik a csoport, egy része a meredekebb kék kereszt jelzést követi, a másik a kék pont jelzésen indul tovább. A két jelzés egy nyeregben keresztezi egymást. Sziklás csúcsra kapaszkodunk fel, gyönyörű panoráma tárul elénk. 1200 m körül vagyunk, szép kilátás nyílik Verespatak, a Detonata, a Bihar-hegység, a Gyalui-havasok felé. A kék kereszt jelzés továbbhalad a legmagasabb (1257 m) csúcs felé, négyen azt is megjárják. Erdős oldalon, meredek, de jól követhető ösvényen ereszkedünk vissza a faluba, délután 5 órakor indulunk Kolozsvárra.

A SZERZŐ FELVÉTELE

Restitutio

■ **Miért Restitutio, vagyis visszaszolgáltatás?** Ebben a rovatban írásokat szolgáltatunk vissza az olvasókhoz. Olyan írásokat, melyek az egykori Erdélyi Kárpát-Egyesület (EKE) hajdani hírlapíróinak vagy a Turistatársadalom más nagyjainak tollából születtek. Olyan hangulatos, fiatalok és idősek által ma is szívesen olvasott írásokat, amelyek nem az EKE egykori lapjában, az Erdély hasábjain jelentek meg, vagy amelyeket nyomtatásban soha ki nem adtak. Mikó Ádám-nak egy ilyen, *Útinapló Erdély délnyugati részéből* című kéziratára hívja fel a figyelmet az alábbiakban Hints Miklós. A 80 lapos, mindkét oldalon szép kalligrafikus írással írt útinapló a kolozsvári Egyetemi Könyvtárban található (iktatva, Ms-2030, 38 lap).

Kirándulás az Aranyos mentén, 1860-ban

HINTS MIKLÓS

Egy kéziratos útleírás alapján ismertetek egy másfél évszázaddal ezelőtt történt kirándulást: milyen indítékból mentek, hogyan szervezték meg, hogyan utaztak, mi érdekelte az utazókat. A kézirat szerzője Mikó Ádám (1843–1862, gr. Mikó Imre és gr. Rhédey Mária fia, Zabolán született, Marosújvárt gyermekeskedett, majd a nagyenyedi kollégiumban tanult, 19 évesen elhunyt), a nagyenyedi kollégium végzőse, mindössze 17 éves az utazás idején. Az ismertetést kiemelt idézetekkel vegyíttem.

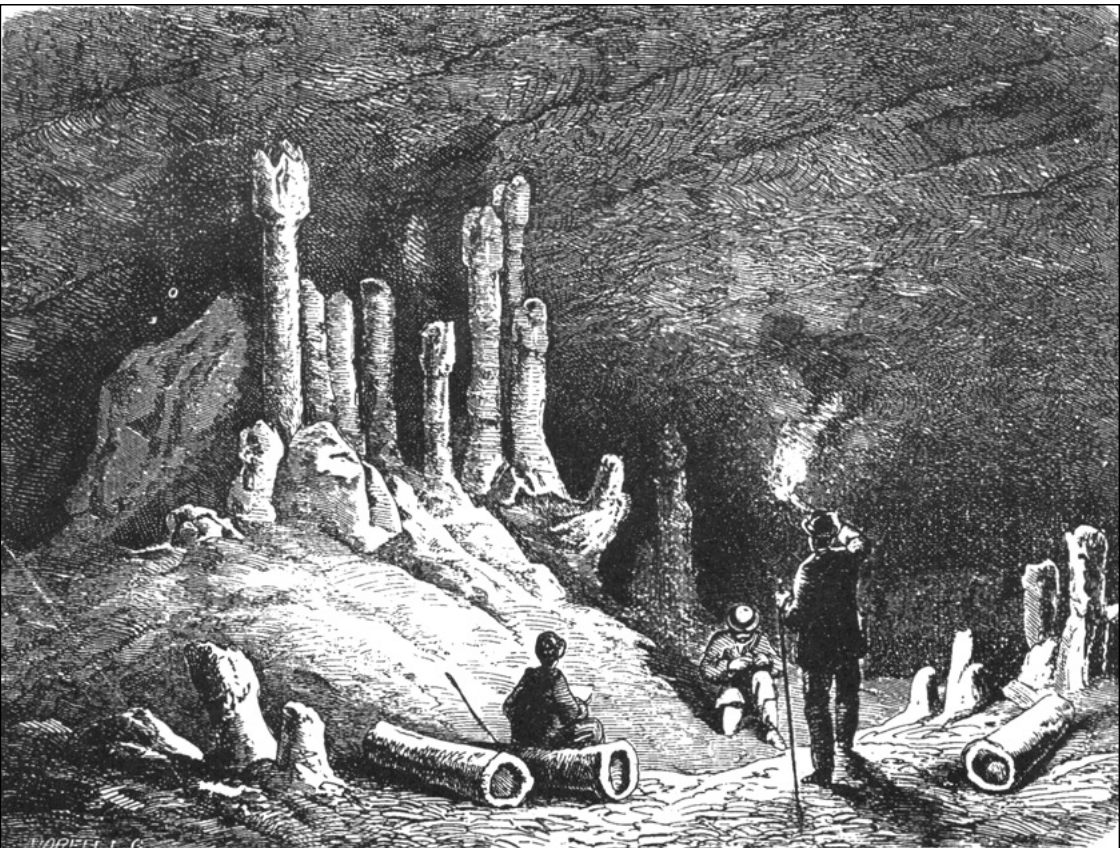
„Kolozsvárott végezve tanulmányaimat, külföldre szándékoztam, de amint a külföldre gondoltam rögtön eszembe jutott Napóleon tréfája, s gondoltam, hogy nagyon hasznos s egyszerűsmind nagyon mulatságos lenne először Erdély nevezetességeivel megismerkedve menni külföldre”. Háromszéki társaival meg-egyezik, hogy amazok lovon, ő meg szekérrel megy Kolozsvártól Abrudbányáig, ahol találkoznak. Útitársai a nevelője és egy diáktársa (valószínűleg szolgál-
diák). Puskát-pisztolyt is visznek magukkal, Enyeden iránytűt kérnek, mint nélkülözhetetlen kelléket. Útközben mindent feljegyez. „Július 1. ...híressé teszi még Tordát pogácsája, pecsenyéje és a város déli végénél levő nagy lábatlan híd.” (Utóbbi makettje a Közlekedési Múzeumban látható.) Útja Felvincen, Nagyenyeden, Tövisen át folytatódik, közben volt diáktársaival is találkozik. „Julius 3. Prenáka mellett most is lehet az útszélen egy keresztet látni, mely alatt az ott megölt magyarok fekszenek.” Megfigyeli a régiségeket, felira-

tokat másol, kőzeteket gyűjt, érdeklí a technika. (Zalatnán) „... A kohóbeli bánásmód így megy: A stampok által porrá tört s ki mosott érc lisztet vegyítik valami ként tartalmazó kővel ... hogy ez az érclisztől az aranyat s ezüstöt vegye magába. Kemencéjük igen furcsa alkotású, a tűz a kemencét egészen körbe fogja, egyik oldalát kivéve, a mely be van tapasztva s egyik felén vagy két-három láb magasságban egy lyuk készí-
ve, min a salak kifolyik. A másik oldalán pedig sokkal alább, midőn akarják, egy nagy vasrúddal egy lyukat ütnek min a tisztábbik érc ki foly... Ezt a vegyítéket újra megolvastják s még ön-
nal vegyítik, most az ön szívja magához az aranyat s ezüstöt... nevezetes itt a Debreczeni által feltalált nagy csigafúvó, melynél a csigás üregbe víznyomás által beszorított levegő idézi elő a szelet.” (Megj.: Debreczeni csigafú-
vója ma is elismert találmány.) Abrudbányán társaival találko-
zik – sajnos sem számukat, sem neveiket nem közli –, megbeszéli a detonátaí és szkerisoarai ki-
rándulást, meglátogatják a bányát.

(július 5) „... A jégbarlangig egész Vidráig szekérrel lehet menni s csak ott kell lóra ülni. Levél ment a topánfalvi erdésznek, rendeljen vagy tíz lovat Vidrára s a jégbarlang bejárását is nézese meg, hogy ha nem járható állapotba lenne, igazíttassa ki.” Így kirándul egy főúri csapat!

(a jégbarlang leírása) „... kis tisztáshoz érünk, mely mellett egy mélység tátong, mintegy 40 ölnyi, hová létrán kell leszállni. Az erdész egyszer leszállott a vizig, addig ment, amíg a víz és a jég közt nem volt hely a fejének.” (A topánfalvi erdész ha-

sonló beszámolóit több korabeli utazó, köztük Schmidl is fenntartással kezeli.) Leírja a három üregbe való leszállást: „A második járható üregbe fejszéssel vagy tűz grádicst vágta. A harmadik üregbe kissé lehajolva kell menni, mely mindenynknél pompásabb s nagyszerű. Itt nincs egy olyan kúp sem, mint az elsőben, de vannak temérdek kicsik melyek mind az ember alatt vannak... A forradalom előtt meg volt parancsolva, hogy állami költségen tartsák jó karban az oda vezető utakat. Ezért az egy barlangért megérdemelné eljönni ... nem csak Magyarországból, hanem Európa bármely messze eső részéből.” (Tehát a barlang már a forradalom előtt ismert volt, első említése 1847-ből Szirtfi A. majd Peters K. F. és Schmidl A. írja le tudományosan 1861-ben és 1863-ban.) Ezután következik két oly természeti ritkaság megnézése, amelyekről a környékeliek legtöbbet tartanak: Csetátye és a Detonáta. Csetátye kettő van, Nagy Csetátye és Kis Csetátye (ezek római tárnák). Majd meglátogatják a Detonátát (...orgonasíp alakú bazalt oszlopok), ahol találnak egy magyarországi festőt, aki csak azért jött Erdélybe, hogy a Detonátát le-
rajzolja. Brádon bemutatják nekik az aranykivonást, Mikó részletesen leírja, hogyan választják ki a higannyal. A mindenre fogékony 17 éves fiatalember megfigyeli a műszaki újdonságokat is: „...az úton furcsa szerkezetű csutorás malmot láttunk, öblös lapátokkal ellátott tengelyből áll.” (Ez a Pelton kerék népi változata.) Útja augusztus 3-án ér véget: „Érkeztünk haza Kolozsvárra, útitársaink Háromszékre mentek.”

Szkerisórai jégbarlang
(B. Eötvös Loránd eredeti vázlata nyomán közölte 1869-ben a Vasárnapi Újság)

Koromfekete Bélavára

Szeptember 22-én jártunk a Bélavarán... Katasztrófa, mi van ott... A keleti oldalon több száz kidőlt, megégett fa..., hamu és korom..., és még akkor is füstölgő fenyőtüske avar... Újból kigyuladhat... A pociovalistei-i eltérőig fekete a föld, csupán rá vannak hullva a falevelek. Az ösvényeket csak az találja meg, aki jól ismer-
te a tűz előtt.

A SZERZŐ FELVÉTELE

KISS JÁNOS

Nekem már meg lehet bocsátani, hogy sok szerelmem van... Az egyik a Bélavár/Bélavára. Szeptember 22-én sokadszorra érkezünk (ezúttal Kisbányahavas üdülőttelep felől) a nyugati bejáratához. Lehangelő látványban volt részünk: több száz műanyag palack (hozzávetőlegesen 100 méterre) a védett terület kerítése előtt (sokat már a völgy felé sodort a szél) üresen vagy teli valamivel... Nem tudtam mire vélni a látványt, de nagyon elítéltem azokat, akik ezt művelték... Továbbhaladtunk... A csúcscról leégett területeket fotóztunk, majd amikor beértünk az erdőbe, még egy zöld lombú, kidőlt, 10 méter hosszú fatörzs oltására kértem meg egy éppen arra járó csoport tagjait... A (feltételezem) tanár besegített; nedvesebb földet szórtunk az izzó törzs bel-
sejébe, de a többi fiatal (5-6 személy) rá se bagozott. Feljebb, az öreg fenyők tövében több helyen is füstölt a több évtizedes fenyőtüske-avar. Mások is jöttek, s mintha egy „élő múze-

umban” lennének, továbbhaladtak, s megmagyarázták a jelen-
séget: „...ezzel úgysem lehet tenni semmit – a természet majd elrendezi önmagát”.
A jelzett ösvény követhetetlen, mindenütt öreg fenyők fekszenek.

*
Az idő „szorított”, ott kellett hagynunk a megoldatlan feladatot... A keleti oldalon ereszkedtünk, ahol NAGYON kell TUDNOD, hogy VALAMIKOR MERE vitt az ösvény, mert másképp nem tudod, hova tartsz. Mindenhol elszenesedett fák, avar, kövekkel teli ösvénnyel kell felvenned a harcot, jelzés sehol – vagy nagyon ritkán. A lehullott falevelek alatt látom az égett korom feketeségét... A „szerelmem” július végén még üdezőldön tündökölt...
Lenn a Bélavár lábánál adta tudtomra egy helybéli: „...Szeptember első hetében történt. Két napon át részt vettem az oltásban. A hátunkon vittünk műanyag palackokban 15–20 liter vizet a rezervátum nyugati oldaláról, ahova a tűzoltóság autói felhozhatták a vizet...”

ÚJ SZÉKHELYEN AZ EKE

■ Október elején az EKE Kolozsvár 1891 székháza a Iuliu Maniu (Szentegyház) utca 2. szám alól a Cardinal Iuliu Hossu (Fürdő, volt Pavlov) utca 20. szám 13. lakrészébe költözött. A szolgálatos napok, fotóklub, könyvtár órarendje nem változott, és már működik az új székházban. (p. gy.)

ART 4 VÁNDOR FOTÓBIENNÁLÉ

■ Október 16-án, kedden 17 órakor nyílt az EKE-Art 4 vándor biennálé a Magyar Opera emeleti előcsarnokában. A fotópályázatot a Erdélyi Kárpát-Egyesület marosvásárhelyi osztálya hirdette meg az EKE-osztályok műkedvelő fotósainak, egyszersmind a természet szépségei, néprajzi értékeink és ezek megőrzése iránti érzékenység fokozása céljából. A kiállítás kategóriái: a víz és halmazállapottai, élővilág és fa a néprajzban. A kiállításra 28 szerző 117 fényképpel pályázott, ezekből háromtagú szakmai zsűri 64 fotót válogatott a kiállításra, a legjobb 11-et díjazták. Az EKE – Kolozsvár 1891 részéről Bozsoki Adrienn (3), Fazakas Ferenc (2), Kalló Márta (1) és Mezei Elemér (2, ebből az egyik III. díjat is kapott az „Élővilág” kategóriában) képei kerültek kiállításra. A kiállítás november 6-ig látogatható. (b. a.)